

A kötet fő célja a tudományos ismeretterjesztés mellett a társadalmi hasznosíthatóság, gyakorlati felhasználhatóság, s ez véleményem szerint teljesül is. Éppen emiatt azonban kevésbé a tudományos elvek és kutatói igényesség mentén állították össze, ugyanakkor tartalma egy elmélyültebb és kiterjedtebb tudományos kutatómunka kiindulópontjául is szolgálhat még a jövőben.

SZABÓ T. ANNAMÁRIA ULLA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4343-4920>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

A nyelvföldrajztól a névföldrajzig X. Nevek a nyelvpolitikai küzdőtérben. A 2019. június 8-i révkomáromi névföldrajzi tanácskozás előadásai

Szerkesztő: VÖRÖS FERENC. Savaria University Press, Szombathely, 2019. 196 lap

1. A nyelvföldrajztól a névföldrajzig című konferenciasorozat az elmúlt tíz évben tíz különböző helyszínen adott teret magyarországi és a szomszédos államok területén kutató, névtudománnyal, illetve névföldrajzzal foglalkozó szakemberek eszmecserejének. Szombathely, Győr, Sárvár, Dunaszerdahely, Pozsony, Alsóőr, Sopron, Kolozsvár és Eszék után a 10., jubileumi konferenciára Révkomáromban, a Selye János Egyetem Tanárképző Karán, 2019. június 8-án került sor.

Az előadások szerkesztett és lektorált változatait tartalmazó konferenciakötet tizenegy írást tartalmaz. Ezek két nagyobb témakörhöz kapcsolódnak: az egyik a nyelvi tájkép, a másik pedig a nyelvi ideológiák területe. Mindkét témakör különösen aktuális, összekapcsolódásuk pedig magától értetődő, hiszen a hely-, személy- és intézménynevek nyilvános tereken való megjelenését nagyban befolyásolja az adott állam nyelvpolitikája. Mindezzel kapcsolatban azt is fontos megismerni, hogy a nyelvi és etnikai kisebbségek tagjai mennyire érdekeltek anyanyelvük szabályai szerint is megjelenítettni a nyilvános nyelvhasználati színtereken a fentebb említett névtípusokat. Ezzel kapcsolatban a kötet szerkesztője a következőket írja az előszóban: „A közelmúltbéli pozitív fejlemények ellenére továbbra is akadnak feladatai a téma gyakorlati megvalósulásáért küzdő szakembereknek, hiszen számos problémás, nyitott kérdés vár megoldásra. Ehhez nem elég a többségi társadalom képviselőinek meggyőzése. Arra is szükség van, hogy a nyelvészeken kívül a kisebbségi beszélőközösségek tagjai is magukénak érezzék a szakemberek törekvéseit” (11). Úgy vélem, hogy egyetérthetünk ezzel a bevezető gondolattal, hiszen a kisebbségi beszélőközösségek tagjai sok esetben nem élnek nyelv- és névhasználati jogaikkal.

2. Az első írás szerzője, VÖRÖS FERENC (17–64) a Kárpát-medence Magyarországgal határos magyarlakta régióinak nyelvpolitikáját tekinti át. A tanulmány első része a név-ideológiák és a névpolitika összefüggéseit elemzi, a második pedig országonként (Ausztria, Horvátország, Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia, Ukrajna) mutatja be a helynevekkel,

intézménynevekkel és személynevekkel kapcsolatos, magyar vonatkozású névpolitikai aktualításokat. A cikk végén a szerző felsorolja a tanulmányhoz felhasznált jogszabályokat, rendeleteket és államközi szerződéseket is.

A kötet második tanulmányában FARKAS TAMÁS (63–80) mutatja be a keresztnévek hagyományos és elektronikus adatait, áttekintve e névfajta lexikográfiai feldolgozásának eddigi eredményeit. A szerző kitér a kisebbségi és a többnyelvű keresztnévszótárak témakörére, valamint az összmagyar nézőpontra is ráirányítja a figyelmet. Az interneten elérhető keresztnévkeresőket a tanulmány második részében részletesebben tárgyalja aszerint, hogy mennyire szakszerűek, mi a tartalmuk, milyen keresési lehetőségekkel, kiegészítő alkalmazásokkal vannak ellátva, illetve mennyire naprakészek és ismertek. Részletesebben a Nyelvtudományi Intézetben kifejlesztett Utónévportált vizsgálja.

A harmadik tanulmány szerzője, GERCSÁK GÁBOR (81–88) számos példával mutatja be, milyen nemzetközi diplomáciai reakciókat válthat ki az ország- és államnevek használatának gyakorlata. Felhívja rá a figyelmet, hogy a diplomaták nyomán követik az országokra való idegen nyelvű hivatkozásokat. Példáival jelzi, hogy bár a címben is jelölt két fogalmat gyakran szinonimaként kezelik, az ország- és az államnevek megkülönböztetése mégis lényeges a diplomácia nyelvhasználatában. A cikk ismerteti a magyar Földrajzinévbizottság, valamint az ENSZ UNGEGN nevű szervezetének a jelentőségét az országok neveinek elfogadásában.

BAUKO JÁNOS a szlovákiai névpolitika és a vizuális nyelvhasználat összefüggéseivel foglalkozik a kötet következő tanulmányában (89–104). Szemléletes példákkal, fényképekkel mutatja be, miként különbözik névfajtaktól függően a tulajdonnevek feliratokon való feltüntetése a szlovákiai magyar településeken. A személynevek vizuális megjelenítésének módját Szlovákiában nem szabályozza törvény, ellenben a helynevek kétnyelvű használatát igen. Az állami intézmények feliratait szintén szabályozzák, a magánintézmények viszont nincsenek efféle előírásokkal korlátozva, például a vendéglőknek és az üzleteknek szabadabb a vizuális névhasználatuk.

A nyelvi tájkép szlovákiai jellemzőinek ismertetését folytatja ANGYAL LÁSZLÓ írása (105–118). A szerző kiemeli a civil szervezetek szerepét a kétnyelvű vizuális névhasználat terjesztésében. A tanulmányból megtudhatjuk, hogy Rimaszombatban a személyneveket tekintve többségben vannak a szlovákos névformák, ám a kettős személynévhasználat is jellemző, sőt néhol a magyar névalakok kerülnek előtérbe. Magyar–szlovák kétnyelvűség jellemzi a helynevek és az állami intézménynevek vizuális használatát is a városban, újabban azonban az üzletneveket, hotel- és étteremneveket gyakran csupán egy nyelven, angolul tüntetik fel a tulajdonosok.

MISAD KATALIN és TAKÁCS HENRIETTA közös tanulmánya is a szlovákiai magyar nyelvi valósággal foglalkozik (119–132). A szerzők azt vizsgálják, hogy a kisebbségi nyelvhasználati jogokat mennyire érvényesítik a délnyugat-szlovákiai Dunaszerdahely város önkormányzati hivatalában. Alaposan megvizsgálják a hivatal nyelvi tájképét, a külső és belső feliratok nyelvét, valamint a hivatal alkalmazottainak szóbeli és írásbeli kommunikációját az ügyfelekkel. Megállapítják, hogy a kétnyelvű nyelvhasználat gyakorlata csak részben tükrözi a település magyar anyanyelvű lakosságának arányát.

A konferenciakötetben szereplő tizenegy tanulmány közül egy horvát nyelven íródott; szerzői az eszéki Josip Juraj Strossmayer Egyetem oktatói, LEHOCKI-SAMARDŽIĆ ANNA és MLIKOTA JADRANKA (133–141). Tanulmányukban megállapítják, hogy a vizsgált, magyar nyelvterületen megjelent horvát nyelvű nyelvtanokban szereplő család- és helynevek a 19.

századi magyarítási folyamatok ellenére a horvát nyelvi és etnikai térséghez állnak közel. A tanulmány szerzői közös kutatási projektben vesznek részt, melynek részeként már korábban is jelentek meg névtani megállapításokat tartalmazó írások.

VÖRÖS OTTÓ írásában azt taglalja, hogy a névkölcsönzés, a névfordítás, a párhuzamos névadás és az interferencia mennyire befolyásolja a magyarok által lakott térségek névhasználati szokásait, és mennyire van minderre hatással a politika (143–145). A tanulmány nemcsak körbejárja, tisztázza a terminológiai kérdéseket, hanem javaslatokat is megfogalmaz a teendőkkel kapcsolatban. A szerző szerint ugyanis a településeket úgy kellene hivatalosan is nevezni, ahogyan azt az ott lakók nevezik. Az írás következő fölvetése a keresztnevek fordítási változatai ellen szól, mivel a fordítás révén eltűnik a nevek identitásjelző szerepe.

BENŐ ATTILA kontaktológiai kérdésekkel, a románban használatos magyar eredetű földrajzi köznevekkel foglalkozik írásában: a vizsgált kölcsönzőréteg funkcióváltásait és szemantikai módosulásait tanulmányozza (147–156). Megállapítja, hogy a magyar eredetű földrajzi nevek egy része direkt kölcsönzéssel, más része tükörfordítással került át a román nyelvbe. A kognitív szemantikai szempontok alkalmazásával a szerző a jelentésváltozások módosításait és motivációját igyekszik kideríteni. A számos elemzett példával történeti összefüggésekre is rámutat a köznév és tulajdonnév, továbbá a településnév és a családnév funkcióváltásaival kapcsolatban. A tanulmány nyelvöldrajzi, nyelvtörténeti, névtani és funkcionális szemantikai tanulságokkal egyaránt szolgál.

A szlovákiai magyar nyelvi tájkép témája ismét előkerül a tanulmánykötet utolsó előtti írásában: LŐRINCZ GÁBOR Bős kétnyelvű és multikulturális nyelvi tájképével, vizuális nyelvhasználati szokásaival foglalkozik (157–172). A szerzője nemcsak a szakirodalomból ismert kategóriák és szlovákiai magyar felirattípusok vizsgálatát tartotta fontosnak, hanem néhány nem szokványos arab, szerb és ukrán feliratot is bevont az elemzésbe. Nyelvek és kultúrák érintkezése, vizualitás, multimedialitás, valamint diakrón szempontok is felvillannak a dolgozatban a nyelvi tájkép elemzése során.

A kötet utolsó tanulmánya a magyar állam illetékes szerveinek viszonyát vizsgálja a magyarországi kisebbségek nyelvén lejegyzett mikrotoponimákkal kapcsolatban (173–190). A szerző, MIKESY GÁBOR írásában megvizsgálja, hogy az államnyelv miként vált dominánssá a kataszteri és topográfiai térképek névanyagában 1894–1944 között, hogyan tűntek el a kisebbségi mikrotoponimák a vizsgált időszakban, és milyen szemantikai és hangzásbeli asszociációkkal választották ki, illetve alkották meg az állami szervek a kisebbségi nyelvű földrajzi nevek magyar nyelvű változatait. A történeti visszapillantás számos német, szlovák és horvát példával szemlélteti a címben jelzett korszak névpolitikai törekvéseit.

3. A Nevek a nyelvpolitikai küzdőtérben című konferenciakötet egy tízéves sorozat méltó, jubileumi kiadványa, melyet haszonnal forgathatnak a névtudomány és a nyelvpolitika összefüggései iránt érdeklődők.

PRESINSZKY KÁROLY

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3097-911X>

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

Közép-európai Tanulmányok Kara